

## מלחמת חזבאללה בשירות איראן – השלכות על לבנון

אורנה מזרחי | 19 בינואר, 2024 | גיליון 1916

המלחמה שיזם חזבאללה נגד ישראל גובה מחיר יקר מלבנון. מוקדם עדיין להעריך את היקף הנזק הכלכלי שהשיתה המלחמה על לבנון, אך כבר ניכרות השלכותיה כתוצאה מהנזק הפיזי הישיר בצד הפגיעה בכלכלה הלבנונית ועלויות עד כה להערכת הבנק העולמי כ-8.5 מיליארד דולר. הפגיעה מעצימה את הביקורת על חזבאללה מצד מתנגדיו וגם בקרב תומכיו השיעים בלבנון, בעוד איראן מצידה מבטיחה לסייע בשיקום המדינה כדי לשמר את השפעתה בה. בה בעת, חולשת חזבאללה בעקבות המלחמה מייצרת הזדמנות ללבנון להציל את עצמה מפיתתם של חזבאללה ואיראן, ויש חשיבות רבה לכך שארצות הברית והמערב וכן מדינות המפרץ תחלצנה לסייע ללבנון כלכלית "ביום שאחרי" כדי לייצבה ולחזק את נטייתה למערב.

ככל שנמשכת המלחמה בין חזבאללה לישראל, מאמיר המחיר שמשלמת בגינה לבנון כולה. אמנם, הלחימה של ישראל ממוקדת ביעדי חזבאללה, תוך מאמץ להימנע מפגיעה בתשתיות ומוסדות, אך למרות זאת הולכים ומצטברים הנזק הישיר באזורי הלחימה והנזק הכלכלי הכולל העקיף, ואלה מיצרים מציאות קשה לכלל התושבים, הסובלים כבר מזה 5 שנים מקריסת הכלכלה הלבנונית. ראש ממשלת לבנון הזמנית, נגיב מיקאטי, טען בנאומו בפסגה הערבית-אסלאמית שנערכה בריאד' ב-11 בנובמבר, כי לבנון עוברת משבר חסר תקדים, המאיים על עתידה. הוא הזכיר את 1.2 מיליון העקורים (כ-20% מאוכלוסיית לבנון), שנאלצו לעזוב את בתיהם באזורי הלחימה וטען כי אף מדינה איננה יכולה להתמודד לבדה עם היקף הנזקים שנגרם ללבנון.

בשלב מוקדם זה קשה עדיין להעריך במדויק את היקף הנזק ללבנון כתוצאה מהמלחמה שטרם הסתיימה. הגורמים הרשמיים בלבנון מציגים נתונים שונים. בראיון לאתר בלומברג (25 באוקטובר) טען שר הכלכלה הלבנוני, כי עלות הנזק עד כה היא כ-20 מיליארד דולר, בעוד ראש ממשלת לבנון, מיקאטי, מסר בוועידה בריאד' כי עלות המלחמה הינה 8.5 מיליארד דולר. מספר דומה הציג הבנק העולמי, אשר פרסם ב-14 בנובמבר הערכה ראשונית על אודות עלות המלחמה עד ה-27 באוקטובר. על פי דוח זה, הנזקים לכלכלת לבנון הגיעו לכ-5.1 מיליארד דולר; ועלויות שיקום הנזק הפיזי למבנים בלבד – כ-100,000 במספר – היא 3.4 מיליארד דולר. העיתון הכווייתי אל-אנבא ציטט ב-11 בנובמבר מתוך מחקר של מכון מחקר לבנוני (Information International) כי מספר יחידות הדיור שנפגעו הוא 193,000, מתוך נהרסו

כליל כ- 40,000, כשעיקר הנזק נגרם לכפרים שבקרבת הגבול עם ישראל, וכי העלות כוללת של השיקום, שיארך עד ארבע שנים, היא 4.25 מיליארד דולר.

על פי הבנק העולמי, המלחמה צמצמה את צמיחת התמ"ג הריאלי של לבנון ב-6.6% לפחות בשנת 2024, כאשר בחמש השנים האחרונות חלה התכווצות חדה מתמשכת שעלתה על 34% מהתמ"ג. גם הצפי לשנים הקרובות הוא של פגיעה בצמיחה. חברת BMI-Fitch Solutions העריכה (25 בספטמבר) כי גם בשנה הבאה תחול התכווצות של 5% לפחות. זאת, כשלבנון מצויה בעמדת פתיחה גרועה בעקבות המשבר הכלכלי בשנים האחרונות. יכולת התאוששותה נמוכה, ועוד לפני המלחמה היא לא הצליחה לעמוד בדרישת "קרן המטבע הבינלאומית" לרפורמות שנדרשו בתמורה להלוואות שביקשה. במקביל נמסר כי ה-FATF (Financial Action Task Force) הכניס את לבנון לרשימה האפורה כמדינה המצויה בבחינה מיוחדת עד 2026, נוכח החשש למימון טרור והיעדר עצמאות שיפוטית – הכנסתה לרשימה השחורה, אם תתמש, תקשה עוד על הגשת הסיוע מהמערב.

דוח הבנק העולמי מציין, כי מספר העקורים בתוך לבנון הוא 875,000. רובם משוכנים במרכזי קליטה צפופים שנפתחו במוסדות ציבוריים (כגון בתי ספר), אך לא לכולם נמצא פתרון והם הפכו לדרי רחוב. בחלק מהשכונות נאסרה כניסתם של העקורים השיעים על ידי התושבים הנוצרים והסונים ואף התפתחו עימותים אלימים עימם. מצוקת העקורים אך גוברת לקראת החורף הקרוב, כאשר גם במרכזי הקליטה קיים מחסור בצרכים בסיסיים (חימום, מזון, שירות רפואי). הילדים נעקרו ממסגרות החינוך והמבוגרים אינם יכולים לעבוד ונוזקים לסיוע.

בנוסף, המלחמה גרמה להאצת ההגירה מלבנון. באופן פרדוקסלי, המציאות בסוריה נתפסת כיום בעיני רבים בלבנון כנוחה יותר. בכתבה של האקונומיסט (10 בנובמבר) נטען, כי לאחרונה הגיעו מלבנון לסוריה כ- 500,000 איש, שני שליש מהם פליטים סורים השבים למולדתם והשאר שיעים-לבנונים, הנסים מאימת המלחמה. חזבאללה הבטיח כי ידאג לצרכיהם של העקורים השיעים בתום המלחמה, אך לא ברור אם אכן יוכל לקיים הבטחה זו עקב אובדן נכסיו הכלכליים והפיננסיים במהלך המלחמה, וסביר כי ינסה להטיל את האחריות לכך על ממשלת לבנון המרוששת, או על פטרוניתו איראן.

אשר להיקף הפגיעה בבלתי-מעורבים בלחימה, מסתבר כי מספרם קטן יחסית. מדיווחים יומיים של משרד הבריאות הלבנוני עולה, כי מאז ה- 8 באוקטובר 2023 נהרגו כ- 3500 איש ונפצעו כ- 14,500, אך יש לזכור כי מספרים אלה כוללים גם את מחבלי חזבאללה. על פי דובר צה"ל, במלחמה נהרגו כ- 2500 מחבלים ונפצעו כ- 5000. לפיכך, מספר הנפגעים הבלתי-מעורבים הינו קטן יחסית, גם אם משווים זאת לתוצאות מלחמת לבנון השנייה, שבמהלכה נהרגו בלחימה שנמשכה כחודש כ- 300-450 אזרחים, בעוד שבמלחמה הנוכחית, הנמשכת כבר למעלה מ-13 חודשים, נהרגו (בהערכה גסה) כ- 1000 אזרחים. גם בנתונים אלה, מערכת הבריאות הלבנונית מתקשה לספק את המענה הנדרש בשל מחסור בצוותים רפואיים, מכשור ותרופות. ויתר על כן, פעילותם של שני בתי חולים מהגדולים במדינה, בבירות ובהר הלבנון,

שחזבאללה השתמש בהם או בסביבתם להסתרת פעילים ותשתיות לחימה, הופרעה בעקבות תקיפות צה"ל שנועדו לחסל את נכסי הארגון.

במקביל נמשך הקיפאון במאמצים לקדם פתרון למשבר הפוליטי בלבנון, שבעקבותיו אין נשיא מאז סוף אוקטובר 2022 ומאז מאי 2022 מכהנת בה ממשלת מעבר זמנית. לחזבאללה היה תפקיד מרכזי ביצירת המשבר ובמניעת פתרון מוסכם, אך בן הברית המרכזי של חזבאללה ונציגו בשיחות להפסקת המלחמה, יושב ראש הפרלמנט ממפלגת אמל השיעית, נביה ברי, נותר במהלך המלחמה נאמן לחזבאללה והוא מיישר קו עם עמדת הארגון. ברי, אשר לו הסמכות לכנס את הפרלמנט הלבנוני לבחירת נשיא, מבקש לדחות זאת "ליום שאחרי" המלחמה, ובה בעת מאפשר לחברי הפרלמנט מטעם חזבאללה ומשפחותיהם להסתתר בבניין הפרלמנט.

חשיפתה ביתר שאת במהלך המלחמה של אחריות חזבאללה למצבה הקשה של לבנון ולכך שהארגון משרת אינטרסים איראניים העצימה את הביקורת עליו מצד כל המגזרים בלבנון, וזו גברה בד בבד עם המכות הקשות שספג הארגון, ובמיוחד בעקבות חיסול מנהיגו, חסן נסראללה. המתקפות הקשות ביותר באות מצד מתנגדיו המוכרים מקרב האוכלוסייה הנוצרית. המנהיג הוותיק של "הכוחות הלבנונים", סמיר ג'עג'ע, טען כי חזבאללה הינו ארגון טרור בדומה לדאע"ש, הפועל בשירות איראן, תוך רמיזה לאפשרות של הפיכה פוליטית ומלחמת אזרחים נוספת בעקבות המלחמה (כפי שצוטט על ידי גורם ביטחוני רשמי באלאח'באר, ב-29 באוקטובר). בראיון לפוליטיקו (30 באוקטובר) אמר ג'עג'ע, כי ללבנון יש עכשיו הזדמנות להשתחרר מאחיזתה של איראן ולחזבאללה לא תהייה ברירה אלא להתפרק מנשקו, ובסופו של דבר גם השיעים יבינו שהוא מוביל את לבנון לאסון. גם הפטריאך המרוני, בשארה אל-ראי, לא נרתע מלהטיל בראיון עיתונאי לנדאא אל-ווסן (11 בנובמבר) על חזבאללה את האחריות למצבה הקשה של לבנון, שהיא לדבריו המפסידה הגדולה ביותר מהמלחמה, תוך קריאה ברורה לפירוק הארגון מנשקו והעברת הנשק לצבא לבנון.

למבקרים קבועים הצטרף לאחרונה גם שותפו בעבר של חזבאללה, ג'בראן בסיל, ראש מפלגת "הזרם הפטריוטי החופשי", שכרתה ברית עם חזבאללה ב-2006. בראיון לרשת אלערביה (22 באוקטובר) הבהיר בסיל, כי מפלגתו איננה עוד בעלת ברית של חזבאללה ואינה מסכימה עם החלטתו לצאת למלחמה כדי לתמוך ברצועת עזה. לדבריו, חזבאללה טעה כשהחליט לפעול לטובת איראן על בסיס רעיון "אחדות הזירות" וכך העמיד את לבנון בסכנה ממשית, שעלולה אף להידרדר למלחמת אזרחים שתביא לחלוקתה. גם מנהיג המגזר הדרוזי ווליד ג'נבלאט, שבעבר נהג להימנע מנקיטת עמדה ברורה, מתנגח בימים אלה בחזבאללה ובפטרונותו איראן. בעקבות שיחה עם ראש הממשלה, מיקאטי ועם יו"ר הפרלמנט, ברי, טען ג'נבלאט, כי אין לקשור את גורלה של לבנון עם גורל רצועת עזה (LBCI, 7 באוקטובר), ובראיון לאלאח'באר (12 בנובמבר) אמר כי מותו של נסראללה מייצר שינוי במערכת הפוליטית וכי הוא מתנגד להפיכת לבנון לזירת המלחמה בין איראן לישראל. כן סירב להיפגש עם גורמים איראנים.

קולות חדשים נגד חזבאללה נשמעים גם בקרב העדה השיעית, שהיא הסובלת העיקרית מהמלחמה. בקרב משפיענים שיעים ברשתות החברתיות חוזרת ועולה הטענה, בעקבות עקירתם של שיעים מבתייהם וההרס המוחלט של כפריהם שלאורך הגבול, כי האיראנים בגדו בשיעים הלבנונים והקריבו אותם לטובת האינטרסים שלהם. בקרב השיעים נשמעת גם ביקורת על כי דוברי הארגון ובראשם המזכ"ל החדש, נעים קאסם, ממשיכים לדבר על אודות ניצחון על ישראל, כשהם מנותקים מתנאי החיים הקשים שנכפו על העדה השיעית לאורך המלחמה. במאמר שפורסם באתר ה-MTV (13 בנובמבר) טען הכותב, שהוא ממוצא שיעי, כי לנשראללה היה מעמד ייחודי בקרב השיעים ולא יהיה קל להחליפו, ולכן ייתכן שבעקבות הסתלקותו והיחלשותו של חזבאללה יהיו שיבקשו לנטוש את הארגון ולחזור לחיק המדינה הלבנונית.

"ביום שאחרי" המלחמה צפוי כי הצורך של לבנון בסיוע חיצוני יהווה מרכיב מרכזי במאבק על זהותה של לבנון, ובתוך כך ביחס למעמדו של חזבאללה במדינה. הזדקקותה של לבנון לסיוע חיצוני נרחב ביותר לשיקום נזקי המלחמה ולהוצאתה מהמשבר הכלכלי החמור שבו היא נתונה ממילא יובילו לתחרות על השליטה בה באמצעות הסיוע הכלכלי, בעיקר בין המערב ומדינות ערב המתונות לבין איראן. בפריז כבר נערכה ב-24 בספטמבר, ביוזמת הנשיא עמנואל מקרון, וועידה שנאספו בה כמיליארד דולר - 800 מיליון דולר לסיוע הומניטרי ו-200 מיליון דולר לתמיכה בצבא לבנון. איראן מצידה, גם היא הודיעה על אודות כוונתה לסייע ללבנון ומנסה להשפיע על מהלכי ההסדרה שמובילה ארצות הברית, אך נתקלת בעמדה נוקשה מצד ממשלת לבנון, המציגה בבירור יותר מאשר בעבר התנגדות למעורבות האיראנית. כך למשל, ראש הממשלה מיקאטי יצא נגד הצעתו של יו"ר הפרלמנט האיראני שביקר בלבנון (18 באוקטובר) לנהל את המשא ומתן מול צרפת בשם לבנון ובפגישתו עם לארג'אני, יועצו של ח'מנאהי (15 בנובמבר) ביקש מהאורח לא לאמץ עמדות שיוצרות רגישויות בלבנון ולא להעדיף קבוצה לבנונית אחת (קרי, חזבאללה) על פני האחרת.

מבחינת ישראל, חשוב להתמיד בהימנעות מהתערבות בענייניה הפוליטיים הפנימיים של לבנון ולהותיר את הטיפול במשבר בידי ארצות הברית. עם זאת, בשל האינטרס הישראלי בשימור קשריה של לבנון עם המערב, בצמצום מעורבותה של איראן במדינה, ובהחלשת השפעתו של חזבאללה במערכת הלבנונית, עליה לגלות יחס חיובי לכל ניסיון של ידידותיה במערב ובמדינות המפרץ לסייע ללבנון ואף לדחוף אותן לכך. חשיבות במיוחד ליש המשך הסיוע האמריקאי לחיזוקו של צבא לבנון, שצפוי לו תפקיד מרכזי במסגרת ההסדרה, תוך התנייתו במידת עמידתו של הצבא בתנאי ההסכם.

---

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט